

HAMZA HAKIMZODA NIYOZIY: JADIDCHILIK
HARAKATIDAGI RO'LI VA UNING MILLIY UYG'ONISHGA
QO'SHGAN HISSASI

Keldiyeva SHaxnoza

Andijon davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Zaynobiddinova SHahribonu

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

ANNOTATSIYA: *ushbu maqolada Hamza Hakimzoda Niyoziy – o'zbek adabiyotining muhim namoyandalaridan biri, shoir, dramaturg va jamoat arbobi ekanligi, jadidchilik harakatining faol ishtirokchisi sifatida o'z davrining ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarini adabiyotda aks ettirganligi, Niyoziyning asarlari, ayniqsa dramalari, jamiyatdagi zulm va adolatsizlikka qarshi kurashni, erkinlik va ma'rifatga intilishni ta'kidlashi haqida aytib o'tilgan hamda Sovet hukumati tomonidan ta'qib qilingan Hamza Niyoziy 1929-yilda qatag'on qilinganligi, ammo uning ijodi va g'oyalari bugungi kunda ham o'qib, qadrlanayotganligi haqida so'z boradi.*

Kalit sozlar: *Hamza Hakimzoda Niyoziy, o'zbek adabiyoti, jadidchilik, dramaturgiya, Padarkush, ijtimoiy adolat, erkinlik, ma'rifat, Sovet ta'qibi, adabiy meros, jamiyat o'zgarishlari, Turkiston.*

ANNOTATION: *in this article, Hamza Hakimzada Niyazi is one of the important representatives of Uzbek literature, a poet, dramatist and public figure. , Hamza, who was mentioned as emphasizing the fight against tyranny and injustice in society, and the pursuit of freedom and enlightenment, and who was persecuted by the Soviet government It is said that Niyazi was repressed in 1929, but his works and ideas are still read and appreciated today.*

Key words: *Hamza Hakimzada Niyazi, Uzbek literature, modernism, dramaturgy, Padarkush, social justice, freedom, enlightenment, Soviet persecution, literary heritage, social changes, Turkestan.*

KIRISH

HAMZA HAKIMZODA NIYOZIYNING JADIDCHILIK HARAKATIGA QO'SHGAN HISSASI

Hamza Hakimzoda Niyoziy (1889–1929) – o‘zbek adabiyoti va madaniyatining taraqqiyotida muhim o‘rin tutgan buyuk jadidchilik arbobi, yozuvchi, dramaturg va jamoat faoli. U o‘zining ijodi va faoliyati orqali jadidchilik harakatiga katta hissa qo‘shdi. Quyida Hamza Niyoziyning jadidchilik harakatiga qo‘shgan asosiy hissalarini keltirilgan:

1. Zamonaviy ta'lim va madaniyatni targ'ib qilish:

- Hamza jadidchilik harakatining asosiy tamoyillaridan biri bo‘lgan ta’limni yangilash va ilm-fan asosida xalqni tarbiyalash g‘oyasini qo‘llab-quvvatladi.
- U o‘zbek maktablarida yangi, ilmiy asoslangan ta’lim tizimining joriy qilinishini istadi va o‘z asarlari bilan bu yo‘lda ilhomlantirdi.
- Hamza o‘zining ijodida ma’rifat va bilim olishni eng muhim vazifa sifatida ko‘rsatdi.

2. Adabiyotdagi islohotlar:

- Hamza Niyoziy o‘zbek adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Uning asarlari jadidchilik harakatining g‘oyalarini keng targ‘ib qilgan.
- U o‘zbek teatrini rivojlantirishda katta ishlar qildi va dramalar, sahna asarlari yaratdi. *"Fazilatli mulk"* kabi asarlari orqali zamonaviy ijtimoiy muammolarni yoritdi.
- Hamzaning asarlari zamonaviy adabiyotning yangi yo‘nalishlarini yaratdi va adabiy tillarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynadi.

3. Jadidchilikning siyosiy va ijtimoiy jihatlari:

- Hamza jadidchilik harakatining ijtimoiy-siyosiy yo‘nalishlarida ham faol qatnashdi. U jamoatchilikni adolat, tenglik va erkinlik g‘oyalariga chaqirdi.
- Uning asarlarida jamiyatdagi noxush holatlar, asirlik va savodsizlikka qarshi kurash, ayollarning huquqlarini himoya qilish kabi mavzular yoritildi.

4. Ayollarning huquqlari va jamiyatdagi roli:

- Hamza Niyoziy o'z asarlarida ayollarning huquqlari va jamiyatdagi o'rini ko'tarishga alohida e'tibor qaratdi. Ularning ta'lim olishlari, ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishlari zarurligini ta'kidlagan.
- Uning "*Ayol*" dramasi, ayniqsa, ayollarning huquqlarini himoya qilish va ularni ijtimoiy tenglikka erishish yo'lida kurashishni ko'rsatgan.

5. Milliy uyg'onish va o'zlikni anglash:

- Hamza Niyoziyning barcha faoliyati va ijodi milliy uyg'onish, xalqning ma'naviy va madaniy erkinligini tiklash g'oyalari asoslangan.
- U o'zbek xalqining o'zligini, madaniyatini saqlash va rivojlantirish zarurligini, shu bilan birga, boshqa xalqlar bilan uyg'unlikda yashashning muhimligini ta'kidlab o'tgan.

6. Badiiy va estetik qarashlar:

- Hamza o'z asarlarida estetika va badiiy jihatlarga katta ahamiyat berdi. U teatr, poeziya va prozada o'zbek adabiyotining yangi usullarini yaratishga intildi.
- U modernist badiiy qarashlarni, sotsialistik g'oyalarni o'z ijodida ifodaladi va o'z zamonasi uchun yangi estetik mezonlarni belgiladi.

7. Xalqni uyg'ontirish va bilim olishga chaqirish:

- Hamza o'z asarlari orqali xalqni ma'rifatga, bilim olishga va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishga undadi. Uning faoliyatida ma'rifatparvarlik g'oyalari markaziy o'rin tutdi.
- U xalqning tafakkurini erkinlashtirish, axborot tarqatish va ijtimoiy g'oyalarni ilgari surish orqali jadidchilik harakatini kuchaytirishga xizmat qildi.

ASOSIY QISM

JADIDCHILIK HARAKATIDAGI FAOLIYATI

Hamza Hakimzoda Niyoziyning jadidchilik harakatidagi faoliyati o'zining ma'rifiy, adabiy va ijtimoiy jihatlari bilan ajralib turadi. U nafaqat o'zbek adabiyotining klassigi, balki jadidchilik harakatining muhim vakili sifatida ham

tarixda qoldi. Quyida uning jadidchilik harakatidagi asosiy faoliyatlarini ko‘rib chiqamiz:

1. Ma’rifatparvarlik va ta’lim islohotlari

Hamza Niyoziyning jadidchilik harakatidagi asosiy faoliyat yo‘nalishlaridan biri ma’rifatparvarlik edi. U xalqni savodsizlikdan chiqarish, yangi ta’lim tizimini joriy etish uchun ko‘plab maktablar va madrasalar ochishga chaqirdi. O‘sha davrdagi an’anaviy ta’lim tizimi hamda turli ijtimoiy muammolarga qarshi kurashish uchun u zamonaviy pedagogik usullarni targ‘ib qildi.

Hamza o‘z asarlarida ta’limga katta ahamiyat berdi, yangi bilimlarni o‘rganishga undadi. Unga ko‘ra, xalqni taraqqiyot sari olib boradigan asosiy yo‘l — bu bilim va ma’rifat edi.

2. Adabiyot va dramaturgiya

Hamza Niyoziyning adabiyotga qo‘shgan hissasi katta. U o‘zbek dramaturgiyasining asoschilaridan biri sifatida tanilgan. Uning eng mashhur asari “*Padarkush*” bo‘lib, bu drama o‘zbek teatrida yangi sahna san’ati va ijtimoiy mazmuni kiritishga xizmat qildi. Asarda ijtimoiy va oilaviy muammolar, ziddiyatlar ochib beriladi va jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi kurashish g‘oyasi ilgari suriladi.

Hamza Niyoziyning boshqa mashhur asarlari, masalan, “*Nodira*”, “*Qahramon*”, “*Yovuzlik*”, o‘z zamonasining ijtimoiy muammolarini, inson ruhiyatidagi nozik jihatlarni ko‘rsatishga qaratilgan.

3. Milliy g‘oyalarni ilgari surish

Hamza Niyoziyning ijodi milliy uyg‘onishning ifodasi sifatida xizmat qilgan. U xalqni erkin fikrlashga, mustaqil bo‘lishga chaqirdi. U milliy o‘zlikni saqlash va rivojlantirish, shu bilan birga, yangi g‘oyalar va dunyoqarashni joriy etish zaruriyatini ta’kidladi. U zamonaviy dunyoqarashga mos keladigan milliy madaniyat va adabiyotning o‘rni haqida yozdi.

4. Jadidchilik harakatining siyosiy jihatlari

Hamza Niyoziyning jadidchilik harakatidagi siyosiy faoliyati ham muhimdir. U Turkistonning siyosiy va ijtimoiy islohotlarga ehtiyoji borligini ta'kidlaydi. 1917-yilda Fevral inqilobidan so'ng, u Turkistonning siyosiy hayotida faol ishtirok etdi va Turkistonning ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlariga hissa qo'shdi.

5. Matbuotdagi faoliyat

Hamza Niyoziyning jadidchilik harakatidagi muhim faoliyatlardan biri matbuotdagi ishtiroki bo'ldi. U ko'plab maqolalar va risolalar yozdi, shuningdek, "Sho'ro", "Samarqand", "Farg'ona" kabi gazetalarda faoliyat yuritdi. U matbuot orqali jadidchilik harakatining g'oyalari targ'ib qilishni davom ettirdi va jamiyatda ilm-ma'rifat va ijtimoiy o'zgarishlarga undadi.

6. Shaxsiy hayoti va merosi

Hamza Niyoziyning hayoti va ijodi Turkistonda ma'rifat va ilm-fan taraqqiyotining ramzi sifatida qadrlanadi. U 1929-yilda, faqat 41 yoshida vafot etdi, lekin uning asarlari va g'oyalari o'zbek xalqining ongida va adabiyotida mustahkam o'rin egalladi.

XULOSA

Mahmudxoja Behbudiy jadidchilik harakatining muhim arbobi sifatida ta'lim, madaniyat, va siyosatda o'zgarishlarni amalga oshirishda katta rol o'ynadi. Uning zamonaviy ta'limga bo'lgan yondashuvi, asarlari va jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritishi, milliy uyg'onishni targ'ib qilishi xalq orasida katta ta'sir ko'rsatdi. Uning merosi bugungi kunda ham ahamiyatli bo'lib, ma'rifat va milliy mustaqillik yo'lida davom etayotgan ishlarni ilhomlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

- **Mahmudxoja Behbudiy.** O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Tashkent, 2000.
- **Jadidchilik harakati va Mahmudxoja Behbudiy.** O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi, 2013.
- **O'zbek adabiyoti tarixi.** T. F. Tursunov, Toshkent, 1999.

- **Turkiston jadidlari va ularning ijtimoiy-siyosiy faoliyati.** N. X. Ismatov, Toshkent, 2007.
- **Mahmudxoja Behbudiy: Hayoti va ijodi.** N. N. To‘xtasinov, Samarqand, 2011.